

21. YÜZYIL VE AFRİKA’NIN YENİDEN DOĞUŞU

Büyükelçi (E) Doç. Dr. Ali Engin OBA

Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Öğretim Üyesi
TASAM Ankara Temsilcisi

Yirmibirinci Yüzyıl’da Afrika’nın yeniden doğuşu olacak mı? Afrika’nın rönesansı nihayet bu yüzyılda gerçekleşecek mi? Afrika ile ilgili değerlendirmeler arasında pesimist, kötümser bakışlar yanında, iyimser görüşlere de rastlıyoruz. Afrika’ya yönelik tahliller bu ikilemi yansıtırken, kıtaya ait gerçekleri nasıl değerlendirmeliyiz? İyimserlik ve kötümserlik arasında Afrika’ya gerçekçi bir yaklaşım nasıl olmalı? Afrika’nın yeniden doğuşu konusunda daha evvelki yıllarda da aynı sözlerin sarf edildiği ve istenilen sonuca ulaşamadığı göz önüne alınırsa, bu söylemin ciddiliğine inanabilir miyiz?

Afrika’nın yeniden doğuşu, onun dünyadaki imajı ile de yakından ilgili bir husustur. Bu imajı iyileştirmek, Afrika’ya yönelik yabancı yatırımların sağlanmasını, Afrika’nın dünya ekonomik ve siyasal konjonktüründeki yerinin sağlamlaştırılmasını, kıtanın uluslararası camiadaki konumunun etkinleştirilmesini gerçekleştirmek, Afrika ülkelerinin, dünya politikasının oluşturulmasında önemli bir rol oynamalarını sağlamak için de gereklidir.

Ancak tarihin getirdiği veriler ışığında, Romalı tarihçi Büyük Pliny’nin belirttiği gibi “Out of Africa always something new” diyebiliriz.¹ Neokolonializm ve Soğuk Savaş’ın ortaya çıkardığı Afrika ile ilgili yanlış değerlendirmeler artık sona erdi. Afrika, tüm gerçek boyutları ile gözümüzün önünde duruyor ve şimdi Afrika için yeni bir dönem başlıyor. Bu dönemi, Afrika’nın yeniden doğuşu şeklinde tanımlıyabiliriz. Zira bu dönemde, herşeyden evvel Afrika kendi kaderini kendi eline almayı başarmış bulunuyor.² Afrika Birliği yavaş yavaş etkin bir konuma geliyor ve “Afrika Afrikalılarındır” ilkesinin en belirgin örgütü halini alıyor. Bu örgüt tarafından Afrika ile ilgili sorunların dış müdahale olmadan Afrikalılar arasında çözüme kavuşturulması için önemli adımlar atılıyor ve bu yönde başarılar elde edilmeye başlanıyor.

Uluslararası ilişkilerde meydana gelen küresel ve bölgesel önemli gelişmeler, Afrika'nın pozitif değişiklikler yapmasını ve sosyo-ekonomik kalkınması ile ilgili gündeme işlerlik kazandırmasını da mümkün kılıyor.³ Tek parti hükümetleri, askeri diktatörlükler artık kabul gören hükümet şekli değil. Demokrasinin Afrika'nın kutup yıldızı halini almasını yeni dönemin en önemli gelişmelerinin başında yer aldığını belirtebiliriz. Eski hatalarından ders almasını bilen Afrikalıların artık reformların yerine getirilmesinde daha muktedir durumda olduklarını da görüyoruz. Yatırımların kıtaya çekilmesini sağlamak için yeni ekonomi politikalarının uygulamaya koyulduğunu, özel sektörün gelişmesini gerçekleştirmek ve devletin müdahalesinin azaltılması amacıyla gerekli politikaların yürürlüğe sokulduğunu gözlemliyoruz.

Güney Afrika Cumhurbaşkanı Mbeki'nin söylediği gibi, Afrika rönesansının hedeflerinin ve programlarının Afrikalılar tarafından tespit edilmesi ile başarı ve başarısızlıklarından Afrikalıların sorumlu olmaları halinde "Afrika rönesansı" mümkün olabilecektir.⁴ Ancak bunun için uluslararası yardım gereklidir ve Afrika, bugün dünya için en önemli kalkınma sorununu oluşturmaktadır.⁵

Cumhurbaşkanı Clinton'ın da Mart 1998'de altı Afrika ülkesine yaptığı gezi sırasında Akra'da söylediği gibi, uluslararası camia, Afrika'nın kalkınmasına Afrika ile işbirliği halinde yardımda bulunmalıdır. Zira, Afrika'nın dünyaya ihtiyacı olduğu gibi, dünyanın da herşeyden fazla Afrika'ya ihtiyacı bulunmaktadır.⁶

Clinton'ın bu sözlerinden sonra Afrika'da meydana gelen karışıklıklar, Etiyopya-Eritre Savaşı, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde başlayan ve komşu ülkelerin de dahil oldukları savaşı, Angola, Ruanda, Burundi, Sudan, Çad, Uganda, Liberya, Sierra Leone, Kongo-Brazzaville ve Kotdivuar'daki iç savaşlar, bütün bunlar bize Afrika'nın barış ve güvenlik bakımından ne kadar kırılğan olduğunu göstermekte ve rönesansın içerdiği zorlukları gözler önüne sermektedir. Afrika'nın geleceğini ülkeler arasındaki savaştan ziyade, ülkelerin içindeki karışıklık ve çatışmaların tehdit ettiğini görüyoruz.⁷

Afrika'da bütün bu zorlukların giderilerek barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması nasıl mümkün olacak? Barış, güvenlik ve istikrar olmadan kalkınma ve ilerleme olamayacağına göre, Afrika için birinci mecburiyetin kıtada barış ve güvenliğin sağlanması olduğunu söylemeliyiz.⁸ Gerçekten, karışıklıklar ve çatışmalar üretimi durdurur, altyapıya zarar verir, sosyal hizmetlerin yerine getirilmesini engelleyerek ilgili toplumun gelişmesini sona erdirir.⁹

Barış ve güvenlik için 1963'de Nyerere'nin söylediği gibi, Afrika Birleşik Devletleri'nin kurulması mı gerekli? Yoksa Sassou Nguesso tarafından önerilen Saldırmazlık Paketi'nin etkinlik kazanması yeterli olacak mı?

Yirmibirinci Yüzyıl'da Afrika'nın rönesansı hiç şüphesiz Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nin yerine getirilmesini, büyümenin gerçekleştirilmesini, fakirli-

ğın azaltılmasını gerektiriyor. Bundan sonra, kalkınma için bütünleşmeyi gerçekleştirmek icab ediyor. Afrika'da ufak birçok ülkenin yer aldığı düşünüldüğünde, küçük boyutlu ekonomilerin etkisizliği göz önüne alındığında, bölgesel entegrasyonların gerçekleşmesinin sağlanması önem taşımaktadır. Bu şekilde Afrika'nın küçük ve bölünmüş ekonomileri için bu suretle sağlanacak canlılık kıtaya uluslararası ekonomik süreç içinde de bir önem verecektir.

Bundan başka, küreselleşmenin getirilerinden Afrika'nın nasıl yararlanabileceği konusuna da bir çözüm bulunmalıdır. Nitekim küreselleşme, uluslararası ekonomik sistemin işlemesine değişiklikler getirerek, Afrika ülkeleri için önemli sorunlar doğurmuş ve meydana çıkan kârdan, kıta ülkeleri bekledikleri faydayı temin edememişlerdir. Bu nedenle küreselleşmenin, Afrika'nın kalkınması için ihtiva ettiği imkanlar iyi araştırılmalı ve bunlardan gerekli fayda sağlanmalıdır.¹⁰

Afrika ülkeleri, ayrıca milli devletlerini çağın gereklerine göre kuvvetlendirmeli, kurumlarını takviye etmeli, kurumsallaşmalarını tamamlamalı, iyi yönetişimi (good governance) de uygulamaya koymalıdır.¹¹ Bu çerçevede NEPAD'ın önemini hatırlatmak istiyorum.

Yirmibirinci Yüzyıl'da, Afrika rönesansını sağlamak için demokrasinin yerleşmesi, çok partili hayatın gelişmesi de önem taşımaktadır. Ayrıca Afrikalı aydınların, ülkelerinin sorunlarını çözmek için halkları arasında gerekli bilinci yaratmaları ve sivil toplumu etkin şekilde örgütlemeleri de gerekmektedir.¹² Ayrıca, Afrika'nın geleneksel kurumlarının, kıtanın sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamı üzerindeki etkilerinin de modern devletin oluşmasında göz önünde bulundurulması lazımdır.¹³

Yukarıdaki ifadeler, Afrika'nın Yirmibirinci Yüzyıl'da yeniden doğuşu için öngörülenleri özetlemeye çalışıyor. Hiç şüphesiz Afrika, uluslararası camiâda bu sırada layık olduğu yeri alacaktır. Afrika Birliği'nin öncülüğünde, Afrika'da barış, güvenlik ve istikrar tesis edilecek, Afrika Saldırmazlık Paketi aracılığı ile Afrika NATO'su gerçekleşecektir. NEPAD'ın başarısı ve bölgesel entegrasyon hareketleri ile canlılık kazanan ekonomi, özel sektörün gelişmesi ile etkinleşecektir. Yolsuzlukların (corruption) önü alınacaktır. Afrikalı, bu sırada Afrikalı olmaktan kıvanç duyacaktır. Böylece Afrikalıların başka ülkelere zor şartlar altında, illegal bir şekilde, göç etmelerinin de önü alınmış olacaktır.

Çok kutuplu bir dünyaya giden yolda Çin, Türkiye, Brezilya, Hindistan Güney Kore ve Meksika gibi yükselen güçlerin (emergent powers) ortaya çıktığı dönemde, insani vasıfların, insan haklarına olan ilgi ve saygının arttığı bu yüzyılda, Afrika kendisine Türkiye gibi dostlar edinerek sorunlarına çözüm bulabilecek duruma gelmiştir. Artık, Afrika'nın eski kolonizatörleri ve diğer ülkeler tarafından suistimal edilen dönemi kapanmıştır veya kapanmak üzeredir. Yirmibirinci Yüzyıl, tüm insanlık için de önemli bir dönem teşkil edecektir. Yirminci Yüzyıl'ın uluslararası ilişkilere getirdiği birçok kavram, yenileri ile değiş-

tirilmek üzeredir. Biraz evvel, çok kutuplu dünyadan bahsettim. Bugün, gelişmiş ülkeler, dünyanın karşı karşıya kaldığı terörizm ve asimetrik savaş gibi yeni sorunlarının üstesinden gelebilmek amacı ile kıtanın yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Gelişmiş ülkeler, Afrika'nın kalkınmasını sağlamada, bugüne kadar gördüğümüz çabaların üstünde bir gayretle bu kıtanın ekonomik ve sosyal kalkınmasını sağlamak için gerekli kaynakları ciddi bir şekilde temin etmekte kalacaklardır. Başka bir deyişle, Afrika bu sırada uluslararası ilişkilerin çekim noktası haline gelecek ve sorunları çözüme kavuşturulmak için yakından izlenecektir.

Türkiye'nin Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in dediği gibi Yirmibirinci Yüzyıl, bir Afrika Yüzyılı olacaktır. Bu yüzyılda, sorunlarını çözmeye başlayan Afrika'da bir türlü gerçekleşemeyen rönesans gerçekleşecektir. Kıta, BM Güvenlik Konseyi'nde de daha etkin bir şekilde temsil durumuna kavuşarak, dünya olaylarında görünürliğini arttıracaktır. Afrika, bu sırada dostluğu aranan, yüksek insanlık vasıflarından, gelenek ve tarihi tecrübesinden yararlanılan bir kıta haline gelecektir. Bundan başka, kıta; Afrika Birliği'nin etkinliğini arttırdığı, barış, güvenlik ve istikrarın yerleştiği bir yer olacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Afrikalı aydınlara, Afrika halklarına, Afrika Sivil Toplumuna'na önemli bir görev düşmektedir.

Türkiye, Afrika'nın dostu olarak, kalkınma, planlama, sanayileşme, gerçekleştirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşüm tecrübelerini Afrikalılarla paylaşarak Afrika'nın yeniden doğuşuna katkıda bulunmaya hazırdır. Türkiye bu amaçla Afrikalı ülkeler ve Sivil Toplum ile her alanda yapacağı işbirliğinden büyük memnuniyet duyacaktır.

Dipnotlar

¹ Martin Meredith, *The State of Africa*, London 2006, sayfa 677.

² Alpha Oumar Konore, *Economic Commission for Africa (ECA), Business Plan, 2007-2009*, sayfa ix.

³ Kofi A. Annan, *ECA Business Plan*, op. cit. sayfa vii.

⁴ Meredith op. cit. sayfa 677.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ John Reader, *Africa*, London, 1998, sayfa 660.

⁸ *ECA Business Plan*, op. cit. sayfa 3.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² Bu hususta bakınız: Paul Nugent, *Africa since Independence*, London 2004, sayfa 368-433.

¹³ Bu hususta bakınız: *Relevance of African Traditional Institutions of Governance*, Economic Commission for Africa, 2007, sayfa 53.